
K Ö R K É P

13. Salgótarjáni Tavaszi Tárlat

*„A művészetnek is legfőbb tökélye,
ha úgy elbű, hogy észre nem vesszük.”
(Madách Imre: Az ember tragédiája)*

Ez év áprilisában-májusában immáron a 13. Salgótarjáni Tavaszi Tárlatot rendezték meg a három éve átadott Nógrádi Sándor Múzeumban. A háború óta ez az első olyan épület hazánkban, amelyet eleve a múzeum speciális funkcióit figyelembe vevő koncepcióval építették (tervezte *Magyar Géza*). Az épület jól illeszkedik Salgótarján sajátos városképébe, amely kétségkívül építészettünk egyik legfigyelemreméltóbb kísérlete az utóbbi évtizedekben, mind számos pozitív, és ugyancsak nem elhanyagolható negatív velejárójával együtt. Miközben mindenképp örülnünk kell annak, hogy a megyei múzeumhálózat ilyen korszerű közművelődési, képző- és iparművészeti, néprajzi, munkásmozgalmi fórummal gazdagodott, épp a tavaszi tárlat szemléje alkalmából azt sem hallgathatjuk el, hogy bizony, egy ilyen nagyobb szabású seregszemle egyéves és komplex téri rendezése – helyhiány miatt – némi akadályokba ütközik. (Ezen észrevételt a tavalyi I. Országos Rajzbiennálén szerzett ez irányú tapasztalatok még inkább alátámasztani látszanak.) Vagyis: a múzeum szerteágazó jelenlegi és jövőbeli célkitűzései máris kinőtték a korábbi lehetőségek és feladatok alapján elképzelt architekturális kereteket. Persze ez semmiképp sem lehet komoly akadálya annak, hogy – csakúgy, mint a múltban, úgy a jövőben is – ez a szép múzeum színvonalas tárlatokkal tűnjön ki évről évre az egyébként jócskán túlterhelt országos kiállítási programból. Mert hiszen a mennyiség, a beküldött munkák demokratikusnak tűnő, leltárszerű felsorakoztatása adott esetben éppenséggel egy-egy kiállítás színvonalát, minőségét, a művek értelmezését-értékelését akadályozhatja. Úgyhogy többek közt a „helyhiány” indokolta szigorúbb, ridegebb zsűri mindenképp a vállalkozás sikerének egyik záloga. A másik – minden igazán elemző-láttató kiállítás lényegéből fakadóan – a rendezői koncepció, illetve annak több-kevesebb sikerrel való megvalósítása, vizuális hatásfoka.

Nos, mindezeket mérlegelve már előjáróban leszögezhetjük: a 13-as szám nem bizonyult baljóslatú előjelnak a tavaszi tárlatok ismétlődő sorozatában. Sőt erényei mellett – melyek nem kevesek – szemléletében, összképében, a művek formai-tartalmi-színbeli-térbeli elhelyezésének ritmusában még azon elvárásunknak is maradéktalanul eleget tesz, amit e seregszemle nevében a jelző sugall. Márminthogy tavaszi, amely átvitt értelemben frissességet, üdéséget, nyíltat és életerőt is jelent. A tárlat életképességét azon tény is jelzi, hogy a már állandónak számító résztvevők mellett kortárs képzőművészetünk idősebb és

fiatalabb nemzedékből mind újabbak és újabbak küldik el munkáikat. Ezzel is dokumentálva, hogy rangos megtiszteltetésnek tartják szereplésüket ezen a méltán országos jelentőségű és hatókörű eseményen, amelynek szakmai hitelét a kiadott díjak túlnyomórészt jó hatásfokkal mélyítik. Jóleső érzés volt nyugtázni, hogy a megnyitón a nagyszámú helyi közönség és művészársadalom mellett mily sok résztvevő művész jött el az ország különböző vidékéről, hogy ebben az együttesben is láthassa a saját munkáját, lemérhesse, hol tart. Nem utolsósorban pedig, hogy baráti-szakmai eszmét cserélhessen kollégáival, a tárlatot mecénásokkal és az érdeklődő közönséggel. Ezért és itt kell ugyanakkor szót tenni, hogy épp ezen elért és nehezen megszerezhető eredmények megőrzése érdekében nem szabad az illetékesek figyelmének lankadni, még akkor sem, ha oly lényegtelennek tetsző aktusról van szó, mint a „protokoll”.

Már érintőlegesen említettem a rendezést, de személy szerint is méltatnom kell a tematikus-didaktikus kiállításokban gazdag tapasztalatokkal rendelkező *Rideg Gábor* rendezői érdemeit.

A rendezés nem a kiállítóteremben kezdődik, hanem jóval korábban. Kiváltképp mondanivalójának kell lennie a rendezőnek, különben mindössze „árújának” minősége különbözteti meg a kirakatrendezőtől. Mondanivalóját sokféleképpen közölheti, de egyvalamiről nem feledkezhet meg: amikor képeket, szobrokat párosít, csoportosít egy bizonyos síkbeli-térbeli rendben, voltaképp a filmi értelemben vett montázs módszerével él. Röviden: két kép egymás mellé „vágásával” új minőséget hoz létre. A rendező tehát akarva-akaratlan valamilyen tartalmat, véleményt közöl, még akkor is, ha történetesen nincs semmilyen mondanivalója (például pusztán névsorolvasásra szorítkozik, a virágozók minden virág pluralista elvéből kiindulva), akkor ugyanis – szándék ide, szándék oda – ez lesz a közölnivalója. Az egymás mellé, alá, fölé „montírozott” művek által indukált gondolatok – a fizikából kölcsönzött hasonlattal élve – az interferencia következtében nemcsak fölerősíthetik, hanem ki is olthatják egymást, ha a bemutatott alkotások nem egy átgondolt, értelmes rendszerben kerülnek a nekik kiváltképp megfelelő (kiemelt vagy mellérendelt) helyre. Márpedig az ilyen kiállításokra igencsak szükségünk van, hiszen olyan összetett formai-társadalmi kapcsolatokra, árnyalatokra vehet éles fényt, amelyeket a szavakkal föltárni igyekvő kritika általában nem képes igazán elhithető erővel érzékeltetni. Ebből a megfontolásból, úgy vélem, ez a tavaszi tárlat minőségi előrelépés az előzőekhez és az országos gyakorlathoz képest. Nem szólva arról, hogy meggyőző módon képes dokumentálni egy-egy művész díjazásának jogosságát, illetve indokolatlanságát.

Az előzőeknek megfelelően, és a Nógrádi Sándor Múzeum térbeli adottságait optimálisan kihasználva, a grafikákkal a földszinti teremben, míg a festményekkel, szobrokkal az emeleti helyiségben találkozhatott a néző. Ez utóbbi bejáratához vezető folyosón – mintegy „irodalmi fölvezetésként, tisztelgés-ként” – érzékenyen mintázott portrék sorakoztak.

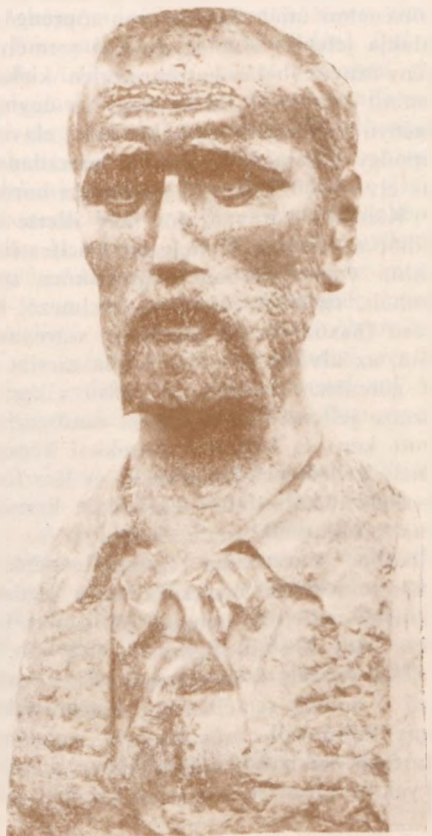
A földszinti teremben külön boksztot kaptak a tavalyi nagydíjas, *Szabó Tamás* szobrai és a velük egyenértékű grafikái. A Nógrádból induló és kötődő, fiatal művész új, egyéni plasztikai hangvételével jelentős mértékben gazdagított kortárs szobrászatunk. A rúthoz, a torzhoz való vonzódása egyértelműen leolvasható a többnyire drapériában feszengő-feloldódó, pszichikai feszültségtől terhes, expresszívén mintázott, kis méretű (15–20 cm-es) ólom- és

bronzfiguráiról, amelyek ugyanakkor – mint az ókori kispasztikák – időtlen szépségek, átélt érzelmi rezdülések hordozói is.

A művek tudatos és példaszerű csoportosítása következtében rendkívül tanulságos volt együtt, egymás mellett látni például a színpadszerű komponálásmóddal operáló (a megyei tanács díjával kitüntetett) *El Kazovszkij* és *F. Zámbo István*, a hiperrealista *Kiss Zoltán László*, *Szakáll Agnes* és *Szakács Imre*, a szimbolikus forma- és színösszefüggésekre, képi rendszerekre összpontosító *Földi Péter*, *Szemadám György* és *Ilepp Edit* munkáját. Vagy az olyan képsort, amely *Gyémánt László* *Adámjával* indult és *Évájával* zárult, s közben: *Lóránt János: Bányásznapi reggele* (festészeti díj); *Dienes Gábor: Portré*, *Kovács Péter: Portré I-II.*; *Szentgyörgyi József: Bolond menet II.*, *Szék II.*, *Kísértés*; *Feledy Gyula: Picasso köszöntése VI-VIII.*; *Váli Dezső: Kábulat*; *Szűts Miklós: Régi táj és Gerzson Pál: Fa*. A lírai absztrakt

vonulatot képviselték: *Sebestyén János*, *Fábián Gyöngyvér*, *Kovács Tamás Vilmos*, *Várady Róbert* és *Végh András*. A grafikusok között is kirajzolódott egyfajta „realista” kör, amely a fotónaturalizmushoz vonzódik, s a valóság egy kis szeletét „egy az egyben” közvetítve, hol ironikus, hol groteszk mondanivalót közvetít (*Drozsnyik István*, *Farsang Sándor*, *Somogyi Győző*, *Szujó Zoltán*). Rajtuk kívül kortárs rajzművészetünk olyan elismert képviselői is beküldték műveiket, mint *Bálványos Huba*, *Banga Ferenc*, *Püspöky István*, *Szabados Árpád* és a grafikai műfaji díjjal jutalmazott *Szemethy Imre*. Úgy vélem, méltatóinktól ezúttal eltekinthetünk, mivel a *Palócföld* majdmindegyiküket az elmúlt évek során bemutatta olvasóinak.

Különleges rangot és szellemi izgalmat hozott a tárlat abból az időbeli egybeesésből fakadóan is, hogy 1983 Madách-év. Madáchról tudjuk, hogy nemcsak az irodalom területén igyekezett kibontakoztatni sokoldalú tehetségét, hanem – mégha műkedvelői szinten is, de – erős szálakkal varródott a képzőművészethez is; mintegy 50 rajzot, illetve tájképet, portrét, illusztrációt és épületábrázolást ismerünk tőle (lásd a Palócföld 1983/1. számát). Ugyanakkor drámája idestova 100 éve szinte kimeríthetetlen filozófiai és képi forrása képzőművészeinknek. Éppen ettől indítatva a madáchi örökséget – a *genius loci* jógán – felelősen és féltő gonddal ápoló Nógrád megye illetékes szervei a tárlat kiírásakor külön emlékeztették és ösztönözték a művészeket, hogy a beküldött alkotásaik témaválasztásával közvetve-közvetlenül, lehetőleg hangsúlyozottan a jelen szemszögéből reflektáljanak a Tragédia üzenetére. Felhívásuk nem maradt visszhangtalan. *Balogh Géza, Bényi Árpád, Gyémánt László, Iványi Ödön, Máger Ágnes, Mustó János, Réti Zoltán, Somoskői Ödön* festőművész; *Benyó Ildikó, Farkas András, Felsmann Tamás, Herczeg István, Hibó Tamás, Klossy Irén, Kónig Róbert, Makó Judit, Rutikay Sándor és Zalogh Sándor* grafikusművész ihletett művei az élő példák, hogy stílusoktól, világnézettől és műfajoktól függetlenül mennyire időszerű a Madách-mű. Különösen a Madách-díjjal kitüntetett *Kirchmayer Károly* vörösköbe mintázott „realista” büsztje, és a fődíjat kapott *Czinke Ferenc Lucifer I-III.* című szimbolikus grafikai triptichonja példázza ezt ékesen.

Kirchmayer mellszobrán a saját és a hazája sorsán, valamint az emberiség történelmi útján magányosan töprengő, a jövőt konokul fűrkésző költő törékeny alakja jelenik meg. A drámai személyiség vívódását plasztikusan erősíti föl a fény-árnyék hatásokat mesterien kiaknázó felületmegmunkálás. E mű egyszerűsmind arra is jó példa, hogy az úgynevezett figurális szobrászat, a „realista” igényű valóságinterpretálás nem elavult stílus kategória vagy munkamódszer: éppúgy alkalmas értékes és maradandó érzések-gondolatok közvetítésére, mint az elvontabb, több jelentésréteget hordozó formai megoldások.

Kiemelt paraván, fő hely illette meg Czinke Ferenc bravúros technikával (diópác, ceruza) kivitelezett Lucifer-értelmezését. Mind formai, mind pedig tartalmi vonatkozásban megrendítően szuggesztívek ezek az egymás mellé komponált, egymást fölerősítő-értelmező, horizontálisan és vertikálisan hármas osztású (81x62 cm-es) lapok. A szárnyas oltárok formai keretében ábrázolt sátnán, az alvilág ura – a biblia szerint isten ellen föllázadt, bukott angyal –, és a göröcsően markolt, a „felső világot” jelképező (angyal-)szárny a népművészetre jellemző szerves képi rendszerben, archaikus mélyrétegekből felszínre hozott kép- és képzettársításokkal képes megidézni az ellentétek mitikus harcát, mely szélsőséges lehetőségek és létszférák kiváltképp bennünk, emberekben mint természeti-társadalmi lényekben keresendők. Bár a külső jegyek alapján a téma biblikusnak tűnik, mégis az az érzésünk, mintha valamilyen „pogány”, „barbár” misztérium részesei lennénk. Amit Czinke egy-egy ilyen grafikai-drámai remeklésbe összesűrít, az a legtisztább, legnemesebb vallomás a fenségesgyarló emberről, önmaga jól ismert formai képletébe foglalva (a szárny, a bika- vagy kosfejű figura, a hold stb. kisebb-nagyobb jelentésmódosulásokkal vissza-visszatérő motívuma). Ez a vallomás nemcsak nekünk szól, hanem a jövő – nálunk remélhetőleg fogékonyabb – műélvezőjének, -értőjének is egy magas kultúráról, műveltségről, amelynek maroknyi elhivatott képviselője közé tartozik zaklatott századunkban a szűkebb-tágabb környezetében méltán és gyakran elismert, ízig-vérig közéleti művész.

S ha már a nemzeti, egyszersmind internacionális hagyományokból való tudatos merítésről szoltunk, a tárlat másik legfigyelemreméltóbb szereplője a kiemelt műfaji díjjal honorált *Samu Géza*. Természetes anyagokból (tollból, fából, vesszőből) formált konstrukciói, ha úgy tetszik, totemei, „mutációi” szaktának a klasszikus európai szobrászat bevett kliséivel, s olyan ősi, teremtő és természetes gesztusokat, a legegyszerűbb eszközökkel és minimális beavatkozással elérhető esztétikus alapmozzanatok, arányrendszereket tárnak föl – gyakran monumentális méretben –, amelyeket már csak a mítoszvilág, az emberiség kollektív emlékezete őriz (vö. a mottóban közölt Madách-idézzel). Az ilyen „primitív” eszközökkel dolgozó művész úgy tud a szó legnemesebb értelmében modern lenni, hogy eközben mindvégig gondosan ügyel az egyensúlyra az egyszeri és az örökérvényű, a konkrét és az elvont, a megformált és a talált tárgy között. Kihasználja, s egyúttal emlékezetbe idézi az általa megjelenített, az emberrel egylényegű világos organikus egységét, amely egység éppen szervességénél fogva tesz lehetővé, illetve szükségszerűvé különféle többértelműségeket, a hétköznapi léten túlmutató metamorfózisokat (lásd a Czinkegrafikákat). Közösségi mítoszteremtő igénnyel készülnek Samu munkái, s ismervé az ilyen vállalkozások gátló objektív-szubjektív körülményeit, melyek számosak lehetnek, nem csekély eredményeket elkönyvelő törekvése mindenképp megérdemli a bátorító támogatást. Még akkor is, ha az ilyen kísérletekkel szemben a felszíni jegyek alapján ítélkezők, akarva-akaratlan, egyelőre idegenkednek.

Nem egyedülálló ugyanakkor a kortárs képzőművészetünkben a *Samu* által oly magas színvonalon művelt szobrászi irányzat. Gondoljunk például *Bukta Imrére* és a Nógrádban élő-dolgozó *Bobály Attilára*, aki ezúttal a megyei alkotói díjat kapta. Már a tavaly átadott salgótarjáni játszótéri plasztikarendszere is mind funkcióját, mind izgalmas formai megoldásait, technikai kivitelezését tekintve – meggyőzően igazolta, hogy az akadémiai kiképzés hiánya olykor nem-hogy hátrány, hanem – ha megfelelő kitartással, nemzeti hagyományainkhoz elkötelezett világnézettel, világképpel, művészi koncepcióval és szakmai-elméleti önképzéssel, szerénységgel párosul – behozhatatlan és kellőképpen nem méltányolható előnye az alkotónak. A fiatal szobrász egyformán otthonos a kő és a fa megmunkálásában, ismeri az anyag titkait, s tudja, mi hozható ki belőlük intim vagy monumentális méretben. Eddigi munkáiról is leolvasható, hogy olyan tágabb léptékű gondolatkör foglalkoztatja, ami igazán inkább a közösségi, rendszerszemléletű feladatokban, megbízásokban nyilatkozhat meg hiánytalanul és sikerrel. A fiatal művész credendő tehetsége mielőbbi és teljesebb kibontakoztatása tehát nem lehet csupán az ő magánügye.

Végezetül szomorú kötelességünknek kell eleget tennünk, amikor megemlítjük hogy *Jánossy Ferenc* – látomásos festészetünk nem mindennapi képviselője – már nem érhetette meg a tárlat megnyitóját. A kiállításon – röviden ismertette a pályafutását – külön feketére festett paravánt kapott, *in memoriam* fejléccel. A rendezők-szervezők egy szép olajcsendélettel (*Gyenesi virágok*) búcsúztak tőle. Sajnos, nem ő az egyetlen veszteségünk ez alkalommal. A tavaszi tárlatok egy másik állandó és lelkes résztvevője, *Lenkey Zoltán* is örökre eltávozott körünkől. (Bemutattuk az 1980/4. sz.-ban – a szerk.) Mindkettőjünkkel érzékeny veszteség érte egész képzőművészeti életünket.

MENYHÁRT LÁSZLÓ